

KÉZMÁRSZKY TIVADAR (1842–1902): A SZÜLÉSZETI TANSZÉK ÉS A KLINIKA¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Orvosi karunkban, szervezésétől kezdve csaknem egy félszázadon át (1770–1817) szerény szerepe jutott a szülészetnek: külön tanszéke nem volt, más-más tudományágaknak tanárai adták elő. Plenck József, a sebészet tanára volt az első, aki előadta, kit 1783/1784-ben Rácz Sámuel, 1784/1785-ben pedig Stáhly György követett. 1803/1804-ben Szenning János, a bonctan tanára vette át a tárgyat, hogy már három évvel ezután a szemészet képviselőjének, Ágoston Eleknek adja át, kitől ismét Eckstein Ferenc és Frankenburg Jakabban a sebészetre származott át.

A tanításban orvostanhallgatók, sebésztanulók és bábanövendékek egyaránt vettek részt. Az elméleti előadások előírt tankönyv, s részben a tanár kézírata szerint folytak, s össze voltak kapcsolva a bemutatásokkal a „bábászati gépen” (machina obstetricia). Orvostanhallgatók a második évben hallgatták; a negyedikben gyakorlattal foglalkoztak a szülőházban, s csak e gyakorlat alapján tehették le a vizsgát, melynek tárgyai között nehéz szülések, szülészeti eszköz- és műtét és a kellő jártasság bemutatása fantomon szerepeltek. A gyakorlatokra, úgy látszik, kezdetben kórházak szolgáltak mindaddig, míg 1786-ban Pesten a klinikumokat a városi kórháztól el nem különítették, s nem helyezték el az orvosi kar épületébe.

Önálló tanszékké a szülészet csak a jelen század második tizedében lett, midőn 1817-ben meghívás útján Birly foglalta el. Birly Ede Flórián tanári székén harminckét évig működött, miközben nemességet és kir. tanácsosi címet nyert; meghalt 1854-ben. A tanítási rendszer alatta a régi maradt, s 1851/1852-ben csak annyiban változott meg, hogy csak azok a fiatal orvosok voltak gyakorlatra kötelezve két hónapon át, akik a szülézmesteri szigorlatra készültek. A fennmaradt intézeti jegyzőkönyvekből (1831-től fogva), melyek előbb latin, 1843/1844-től fogva ellenben magyar nyelven (Walla tanársegéd alatt) vannak szerkesztve, az tűnik ki, hogy a tanítási anyag folyton gyarapodott, úgy hogy amíg a harmincas évek kezdetén a szülések száma a 300-at sem érte el, 1853/1854-ben már az ötszázat is meghaladta.

Birly halála után Walla Ferenc látta el ideiglenesen a tanszéket (1854/1855); a reá következő 1855/1856-os tanévben Semmelweis foglalta el, az a férfiú, kinek nevéhez az orvosi tudományok terén korszakot alkotó felfedezés fűződik: a gyermekági láz lényegének felfedezése.

Semmelweisnek halhatatlan érdeme abban rejlik, hogy a gyermekági láz lényegét és keletkezési módját felfedezte, s azokat az óvó intézkedéseket megállapította, melyekkel sikeresen küzdhetünk e pusztító betegség ellen (...)

¹ Forrás: Kézmárszky Tivadar: Első szülészeti és nőbeteg klinika. In: Högyes Endre: Emlékkönyv a budapesti királyi magyar Tudomány-Egyetem orvosi karának multjáról és jelenéről. Magyarország ezredéves fennállásának ünneplése alkalmával. Bp., 1896. pp. 600–601, 602–603.

(...) Alighogy behunyta szemét a szellemes bűvár, fordulat állott be a szakkörök felfogásában. Eleinte egyenként (Hirsch, Veit, Schroeder), majd nagyobb és nagyobb számmal kelnek hívei az új elméletnek, s midőn a hetvenes évek kezdetén Listernek nagy sebészeti reformja mindinkább tért kezd hódítani, bűvárunk tana is napról napra kezd izmosodni, s manapság „Semmelweis tanának” alapigazságai szilárd épület alakjában állnak megdönthetetlenül előttünk.

Semmelweis tanári működésének java része abban pontosul össze, hogy tanát hallgatóival megismertesse és gyakorlatilag érvényre juttassa. Legelső törekvéseinek egyike az volt, hogy a meglevőnél megfelelőbb intézetet nyerjen. A szülészeti klinikum akkoriban az újvilág utcai orvostári épületnek második emeletén volt elhelyezve, s egy szülő- és négy gyermekágyi szobából állott, összesen 26 ágygal. Az intézetnek összes területe nem volt nagyobb 41 négyszögölnél. E helyiségekben az ápoltakon kívül körülbelül 100 férfi- és nőhallgatónak kellett egybegyűlni. Sem elkülönítő szoba, sem a hallgatóknak szánt tartózkodási helyiség nem állott rendelkezésre; úgyszintén hiányzott hely, ahova nőbetegeket lehetett volna felvenni. Az intézet ablakainak jó része szűk udvarra nyílt, melyben a szemétködrön kívül a halottas kamra volt, s az intézet alatt fekvő földszintet a boncolási terem, első emeletét ellenben a vegytani intézet foglalta el, melynek kéményei a klinikumnak falait szinte tűrhetetlen módon áthévítették. Ebben az intézetben Semmelweis négy évig működött, míg 1859-ben ismételt sürgetéseire át nem helyezték a klinikumot az országúton fekvő Kunewalder-féle háznak második emeletére (a mostani műegyetem helyén). Ugyanez épület többi részeit más egyetemi, s egyéb intézetek, lakások, s különféle táruk foglalták el. Az intézet most elég tágas tantermet, egy szülő- s öt gyermekágyi szobát foglalt magába, összesen 28 ágygal; általában jobb higiénikus viszonyok közé jutott ugyan, de korántsem volt megfelelőnek mondható. Gyakorlatot benne tulajdonképpen csak bábák és sebészek üztek; orvosok közül csak azok, kik szülésmesterségre törekedtek. Semmelweis tanárkodása alatt először bukkanunk az intézeti jegyzőkönyvekben nőbetegekre, amint hogy ő volt az, aki 1863. június 22-én intézetében az első ovariotomiát végezte. (...)